

Sygn. akt IA Ca 1293/12 (...)

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 maja 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący: SSA Marzanna Góral

Sędziowie: SA Zbigniew Stefan Cendrowski (spr.)

SO del. Joanna Zaporowska

Protokolant: st. sekr. sąd. Monika Likos

po rozpoznaniu w dniu 28 maja 2013 r. w Warszawie

na rozprawie sprawy z powództwa (...) Spółdzielni Mieszkaniowej

w K.

przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Skarbu Państwa

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 10 sierpnia 2012 r., sygn. akt I C 1137/11

1. oddala apelację;

2. zasądza od (...) Spółdzielni Mieszkaniowej w K. na rzecz Skarbu Państwa – Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem zwrotu kosztów procesu w postępowaniu apelacyjnym.

UZASADNIENIE

W pozwie z dnia 10 lutego 2010 r. (...) Spółdzielnia Mieszkaniowa w K. wniosła o zasądzenie od Skarbu Państwa - Ministra Skarbu Państwa kwoty 6 807 666,18 zł tytułem odszkodowania za wydanie aktu normatywnego niezgodnego z Konstytucją - art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 14 czerwca 2007 roku o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz zmianie niektórych innych ustaw, którego niezgodność z art. 2 Konstytucji stwierdził Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 15 lipca 2009 r., sygn. akt K 64/07, wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 5 grudnia 2009 r. do dnia zapłaty. Nadto powódka wniosła o zasądzenie od pozwanego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na pozew Skarb Państwa wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie na rzecz pozwanego Skarbu Państwa kosztów postępowania.

Wyrokiem z dnia 10 sierpnia 2012 r. Sąd Okręgowy oddalił powództwo i zasądził od powoda (...) Spółdzielni Mieszkaniowej w K. na rzecz pozwanego Skarbu Państwa - Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 12.600 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania.

Wyrokiem z dnia 1 października 2010 r. Sąd Okręgowy w niniejszej sprawie oddalił powództwo w całości. Na skutek apelacji powódki Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z 13 maja 2011 roku, I ACa 1159/10, uchylił zaskarżony wyrok w punkcie I w części oddalającej powództwo o zapłatę kwoty 5.720.764,96 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 5 grudnia 2009 r. do dnia zapłaty oraz w punkcie II i w tym zakresie przekazał sprawę tutejszemu Sądowi do ponownego rozpoznania. W pozostałym zakresie Sąd II instancji apelację powódki oddalił.

Sąd Apelacyjny polecił Sądowi Okręgowemu przy ponownym rozpoznaniu sprawy ustalić, jakie skutki odniosło orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego i czy istnieje związek przyczynowy pomiędzy deliktem legislacyjnym a szkodą, a także, czy umarżane należności spółdzielców stanowiłyby dochód powodowej spółdzielni z uwagi na szczególne regulacje dotyczące przekształceń spółdzielczego prawa do lokalu oraz wskazał, że konieczne będzie dokonanie oceny skutków następczej regulacji, tj. ustawy z 18 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych ustaw.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny.

Powodowa (...) Spółdzielnia Mieszkaniowa działa na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze, ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych oraz statutu.

Z dniem 31 lipca 2007 r. ustawa o spółdzielniach mieszkaniowych została znowelizowana na podstawie ustawy z dnia 14 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw. W wyniku tej nowelizacji zmieniona została m.in. treść art. 12 ust. 1 i art. 17¹⁴ ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych.

W 2003 r. zarząd spółdzielni informował swoich członków o możliwości ustanawiania spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego i przekształcenia lokatorskiego prawa do lokalu na prawo własnościowe, a także, że przekształcenia praw do lokali na własnościowe nie ograniczało możliwości wyodrębnienia na własność posiadanych mieszkań w terminach późniejszych dogodnych dla członków. Warunkiem uzyskania własnościowego prawa do lokalu było złożenie wniosku o przekształcenie prawa do lokalu z podaniem terminu wpłacenia wkładu budowlanego, a także uzupełnienie przez członka posiadanego zwaloryzowanego wkładu mieszkaniowego do wymaganej wysokości wkładu budowlanego w oparciu o zasady uchwalone przez radę nadzorczą spółdzielni.

Po otrzymaniu informacji zarządu o warunkach przekształcenia, członkowie spółdzielni składali pisemne wnioski o przekształcenia, a następnie spółdzielnia podpisywała z nimi umowy o przekształceniu spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego na spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego z odroczoną wpłatą oraz ratalną spłatą.

(...) Spółdzielnia Mieszkaniowa w latach 2003 - 2007 umożliwiała swoim członkom wnoszenie uzupełniającej wartości wkładów mieszkaniowych w formie ratalnej. Środki uzyskane ze spłat po rozliczeniu z bankiem finansującym inwestycje mieszkaniowe zasilały fundusz remontowy. Kwoty te wynosiły w latach: 2003 - 7.944.402 zł, 2004 - 2.408.518 zł, 2005 - 1.000.000, 2006 - 1.000.000 zł, 2007 - 800.000 zł, co łącznie wyniosło sumę 13.152.920 zł. Łączna kwota 5.727.764,96 zł miała być z tego tytułu wpłacona w latach następnych, tj. po dniu 31 lipca 2007 roku, kiedy to wszedł w życie art. 6 ust. 1 ustawy nowelizującej z dnia 14 czerwca 2007 roku. W oparciu o ten przepis Spółdzielnia po 31 lipca 2006 roku złożyła wobec członków oświadczenia o umorzeniu wierzytelności o łącznej wysokości 5.727.764,96 zł. Umorzenia spowodowały brak wpływów spółdzielni na fundusz remontowy, z którego pokrywano koszty prac wynikających ze strategii ekonomicznej na dany rok kalendarzowy oraz zatwierdzonego planu remontów, a w szczególności koszty docieplenia budynków, remontów sieci i urządzeń c.o., remonty dźwigów, wymianę stolarki itp.

Dnia 15 lipca 2009 r. wyrokiem w sprawie o sygnaturze akt K 64/07 Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 14 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych ustaw jest niezgodny z art. 2 Konstytucji. Sentencja wyroku została ogłoszona dnia 27 lipca 2009 r. Wyrok ten był konsekwencją rozstrzygnięcia Trybunału z dnia 17 grudnia 2008 r. w sprawie o sygnaturze akt P 16/08, w

którym stwierdzona została niezgodność z Konstytucją znowelizowanego art. 12 ust 1 i art. 1714 ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych.

Na podstawie powyższych okoliczności Sąd Okręgowy dokonał następujących ustaleń.

Sąd Okręgowy uznał, iż powódka w trakcie postępowania nie wykazała zaistnienia szkody i aby szkoda ta pozostawała w adekwatnym związku przyczynowym z faktem wydania niekonstytucyjnego przepisu.

Przytaczając treść art. 417¹ § 1 k.c., Sąd Okręgowy wskazał, że przesłanka stwierdzenia we właściwym postępowaniu niezgodności konkretnego przepisu z Konstytucją, została spełniona, jednak stanowi ona jedynie jedną z przesłanek dochodzenia odszkodowania na podstawie art. 417¹ § 1 k.c. - żądanie zostało oparte na szkodzie poniesionej poprzez wydanie aktu normatywnego, którego niezgodność z Konstytucją została stwierdzona we właściwym postępowaniu, przez właściwy organ, to jest przez Trybunał Konstytucyjny.

Sąd Okręgowy wskazał, że skoro art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 14 czerwca 2007 r. wywołał skutki ex lege co do umorzenia należności spółdzielców, to w związku ze stwierdzeniem, że przepis ten jest niekonstytucyjny, należy uznać, że przestała istnieć podstawa prawna zniesienia praw majątkowych, czyli należności członków spółdzielni wobec powódki nie uległy umorzeniu. Wobec tego nie doszło do uszczerbku w majątku spółdzielni. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 15 lipca 2009 r. ma charakter retrospektywny (ex tunc) od dnia wejścia w życie niekonstytucyjnego przepisu. Konsekwencją tego założenia jest brak po stronie członków spółdzielni uprawnienia do umorzenia ich zobowiązania wobec powódki z tytułu spłaty należności za nabyte prawa do lokali.

W wyniku wydania powyższego wyroku spółdzielnia zachowała swoje prawo do żądania od spółdzielców kwot, które w okresie obowiązywania omawianej regulacji prawnej (od 31.07.07-27.07.09) podlegały umorzeniu. Dlatego Sąd Okręgowy uznał, iż nie doszło do zaistnienia szkody w majątku spółdzielni. Doszłoby to takiej sytuacji w razie definitywnego pozbawienia spółdzielni roszczenia o zapłatę, a o takich następstwach wydania art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 14 czerwca 2007 r. nie może być mowy.

Sąd Okręgowy wskazał ponadto, przywołując treść art. 1 ust.1¹ oraz art. 12 ust. 1 ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych, że powódka powinna wykazać, iż kwota dochodzonego odszkodowania pokrywa się z ogólną kwotą, jakiej powódka mogłaby się domagać od swoich członków na podstawie obecnie obowiązujących unormowań. Z zaferowanych przez stronę powodową dowodów powyższe nie wynika.

Dlatego też w ocenie Sądu Okręgowego, powódka nie wykazała co do zasady poniesienia szkody ani adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy ewentualną szkodą a wejściem w życie niekonstytucyjnego przepisu.

O kosztach postępowania Sąd orzekł na podstawie art. 108 i 98 k.p.c.

Apelację od wyroku z dnia 10 sierpnia 2012 r. wniosła powódka zaskarżając wyrok w całości i zarzucając naruszenie:

1. art. 417¹ § 1 k.c. poprzez jego niezastosowanie, mimo stwierdzenia przez TK niezgodności z Konstytucją aktu normatywnego, wyrządzającego szkodę, a ponadto poprzez przyjęcie, że powódka nie poniosła szkody wynikającej z umorzenia wierzytelności z mocy prawa;
2. art. 190 w zw. z art. 77 ust 1 Konstytucji poprzez uznanie, że strona powodowa nie jest uprawniona do wynagrodzenia szkody, jaka została jej wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej.

Pozwany wniosł o zmianę zaskarżonego wyroku i uwzględnienie powództwa oraz o zasądzenie od pozwanego na rzecz powódki kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego; ewentualnie o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu, z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, w tym kosztach zastępstwa procesowego.

W odpowiedzi na apelację powódka wniosła o jej oddalenie oraz o zasądzenie na rzecz pozwanego Skarbu Państwa kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa.

Sąd Apelacyjny ustalił i zważył, co następuje:

Apelacja jest niezasadniona.

Nie przedstawia ona zarzutów naruszenia prawa procesowego, nie kwestionuje też ustaleń faktycznych dokonanych przez Sąd Okręgowy.

Sąd Apelacyjny podziela te ustalenia, przyjmując je za własne.

Wynikają one z treści dokumentów, których prawdziwości żadna ze stron nie zakwestionowała.

Strona powodowa dochodzi odszkodowania za szkodę wywołaną wydaniem aktu normatywnego sprzecznego z Konstytucją – przepisu art. 6 ust. 1 ustawy z 14 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 125, poz. 873).

Niezgodność tego przepisu z Konstytucją stwierdził Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z 15 lipca 2009 r. – sygn. akt K 64/07.

Na obecnym etapie postępowania powódka dochodzi zasądzenia kwoty 5 727 764,96 zł wraz z odsetkami. Jest to równowartość umorzonych cytowaną ustawą z 14 czerwca 2007 r. – należności spółdzielni wynikających z zawartymi z członkami tej spółdzielni umowami o przekształcenie lokatorskiego prawa do lokalu w prawo własności w okresie od 1 stycznia 2003 r. do 31 lipca 2007 r.

Sąd Okręgowy, dokonując analizy prawnej roszczenia powódki w związku z treścią wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 15 lipca 2009 r, wyraził pogląd o retrospektywnym skutku cytowanego wyroku Trybunału Konstytucyjnego.

Sąd Apelacyjny pogląd ten podziela, mając także na uwadze, że w początkowym okresie istniała rozbieżność poglądów co do skutków czasowych wyroków Trybunału Konstytucyjnego.

Ostatecznie jednak, tak w orzecznictwie samego Trybunału Konstytucyjnego, jak i naczelnego Sądu Administracyjnego oraz Sądu Najwyższego ukształtował się pogląd o mocy wstecznej orzeczeń Trybunału (vide m.in. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 31 stycznia 2001 r. P 4/99 – OTK ZU 2001 nr 1 poz. 5, wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 15 listopada 2006 r. II OSK 1349/05, postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z 9 października 2007 r. I FSK 1261/07, wyrok Sądu Najwyższego z 9 października 2003 r. I CK 150/02, wyrok Sądu Najwyższego z 18 grudnia 2003 r. I CK 395/02 i wyrok Sądu Najwyższego z 20 maja 2009 r. I CSK 379/08).

Kwestia skutków czasowych wyroków Trybunału Konstytucyjnego ma szczególne znaczenie w przypadku norm (niekonstytucyjnych) uchylających inną normę prawną.

Powstaje wówczas dodatkowy problem, na co też zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny w wyroku uchylającym wyrok Sądu Okręgowego, co do obowiązywania i skutków obowiązywania normy uchylonej.

Konsekwencją stanowiska akceptującego skuteczność ex tunc orzeczeń Trybunału o niekonstytucyjności normy uchylającej inną normę prawną jest przyjęcie fikcji prawnej, że danej normy (uchylającej) w systemie prawnym nie było.

Nie uchyliła ona zatem innej normy, a więc ta pozornie uchylona przez nią norma „odżywa” – a w istocie oznacza to, że ta norma zawsze była w danym systemie prawnym (wyrok Sądu Najwyższego z 20 maja 2009 r. I CSK 379/08).

Sąd Apelacyjny w pełni podziela pogląd wyrażony w cytowanych wyrokach Sądu Najwyższego.

O ile, jak to ma miejsce w sprawie niniejszej, ani wykładnia systemowa, ani językowa, nie pozwala odpowiedzieć na pytanie o skuteczność czasową orzeczeń Trybunału, to należy problem ten rozważyć na poziomie wykładni funkcjonalnej i w związku z pozycją ustrojową Trybunału.

Trybunał Konstytucyjny jest w istocie sądem prawa, przy czym orzeczenia jego mają charakter ustalający. Orzeka o niezgodności z Konstytucją – ale niezgodność ta istnieje wcześniej, od momentu pojawienia się danej normy w porządku prawnym.

Sąd Apelacyjny podziela także argumentację odwołującą się do art. 190 ust. 3 i 4 Konstytucji, jak też argumentację odwołującą się do wykładni funkcjonalnej.

Norma uchylająca inną normę prawną może być uznana za niezgodną z Konstytucją nie ze względu na jej brzmienie (o uchylenie) ale ze względu na funkcję i cel, który ustawodawca chciał osiągnąć.

Jak wynika z uzasadnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 15 lipca 2009 r. – kwestionowany przepis art. 6 ust. 1 ustawy z 14 czerwca 2007 r. oznacza ingerencję ustawodawcy w umowne stosunki prawne ukształtowane pod rządami przepisów ustawy z 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych w brzmieniu sprzed nowelizacji.

Ustawowo modyfikuje wcześniej ustalony obowiązek członka spółdzielni mieszkaniowej, tym samym ingeruje w prawo nabyte przez spółdzielnię mieszkaniową.

Taki pogląd prawny stanowi też wypełnienie motywów uzasadnienia wyroku Sądu Apelacyjnego z 13 maja 2011 r., leżących u podstaw uchylenia wyroku Sądu pierwszej instancji.

Skutkiem wyroku Trybunału Konstytucyjnego jest zatem powrót do stanu prawnego istniejącego przed wejściem w życie art. 6 ust. 1 ustawy zmieniającej, włącznie ze skutkami w sferze obligacyjnej, gdyż te skutki są bezpośrednio skutkiem przepisów, które de iure – nigdy nie zostały uchylone.

Oznacza to zatem, że po stronie powodowej spółdzielni istnieje w dalszym ciągu roszczenie o zapłatę wynikające z zawieranych z członkami spółdzielni umów w latach od 1 stycznia 2003 r. do 31 lipca 2007 r., zaś po stronie członków odpowiadające temu roszczeniu zobowiązanie członków spółdzielni.

O ile chodzi o pogląd Sądu Apelacyjnego co do szkody – w płaszczyźnie ustalenia, czy umorzone świadczenia członków stanowiłyby dochód spółdzielni z uwagi na szczególne regulacje dotyczące przekształceń – to strona powodowa nie przedstawiła ani dowodów ani nawet twierdzeń odwołujących się do takiego ujęcia pojęcia szkody.

Ustawą z 18 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz o zmianie niektórych innych ustaw – do ustawy z 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych wprowadzono art. 1 ust. 1¹ – zgodnie z którym spółdzielnia mieszkaniowa nie może odnosić korzyści majątkowej kosztem swoich członków, w szczególności z tytułu przekształceń praw do lokali, zaś art. 12 ust. 1 otrzymał inne brzmienie, określające inne warunki (finansowe) zobowiązań członków spółdzielni, związane z przeniesieniem własności lokalu.

Powódka winna byłaby tym samym wykazać, że kwoty dochodzone niniejszym pozwem mieszczą się w kosztach, jakich powódka mogłaby żądać od swoich członków stosownie do nowych regulacji ustawowych, a zatem nie stanowią nieuzasadnionych korzyści w rozumieniu cytowanego przepisu art. 1 ust. 1¹ ustawy zmieniającej.

Powódka tego nie wykazała, wniosek o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego (pismo procesowe powódki z 10 kwietnia 2012 r. karta 272 akt) zmierzał do ustalenia innych faktów – dotyczących umorzenia niespłaconych kwot przez członków spółdzielni.

Powódka nie przedstawiła zaś ani dowodów, ani wniosków dowodowych zmierzających do ustalenia rzeczywistych, całkowitych kosztów budowy lokali.

Powódka nie wykazała też, że kwoty dochodzone pozwem stanowią kwoty, których powódka mogłaby żądać od swoich członków, także na podstawie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych w brzmieniu nadanym ustawą z 18 grudnia 2009 r. – a więc, że kwoty te, jak już wyżej wspomniano, nie stanowią nieuzasadnionych korzyści (vide: wyrok Sądu Apelacyjnego z 11 stycznia 2012 r. – sygn. akt I ACa 573/11, postanowienie Sądu Najwyższego z 22 lutego 2013 r. – I CSK 443/12 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego z 3 sierpnia 2012 r. – I Ca 48/12).

Sąd Apelacyjny podziela również pogląd, że uchylona jako niekonstytucyjna norma zawarta w art. 6 ust. 1 ustawy z 14 czerwca 2007 r. nie nadała członkom spółdzielni mieszkaniowych żadnych praw podmiotowych – jako, że umorzenie z mocy prawa części zobowiązań nie jest równoznaczne z nabyciem prawa podmiotowego.

Również poza zakresem orzekania w sprawie jest rozstrzygnięcie o rozkładzie odpowiedzialności pomiędzy Skarbem Państwa, Spółdzielnią Mieszkaniową i członkami tej spółdzielni, przy czym ten ostatni podmiot nie jest stroną procesu.

Z tych wszystkich względów orzeczono zgodnie z art. 385 k.p.c.

O kosztach orzeczono stosownie do rozstrzygnięcia zgodnie z § 6 ust. 7 w zw. z § 13 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (...).